

Resistències perifèriques d'Espanya a la conquesta romana

per Rafael Ballester i Escales

Agraint pregonament a la Direcció d'UNIVERSITAS TARRACONENSIS haver volgut insertar la meua lliçó jubilar, he procurat que, en aquesta circumstància, el text sigui una mica més breu i clar que no ho fou el d'aquell dia 25 d'octubre del 1985, tan emotiu per a mi.

1. Qüestió de lèxic a Història Antiga d'Espanya.

Em despedeixo de la meua estimada Universitat de Barcelona expressant un desig molt concret: que es *reeditin* les FONTES HISPANIAE ANTIQUAE i no tan sols que es *reimprimeixin* conservant alguns errors (per fortuna, pocs) en la traducció de certs substantius llatins i grecs. Seria important que la terminologia errònia, avui tan «acceptada» pels manuals que tracten la nostra matèria, es corregeixin, com a mínim a FONTES, uns dels llibres editats per la nostra Universitat que se citen, necessàriament, a qualsevol bibliografia estrangera quan parla d'Història Antiga d'Espanya: encara pot passar «poblados», mot neutre, mut i arqueològic, com les pedres; és absurd «tribus», contra el qual ja protestà (vanament) Fustel de Coulanges; calumniosos i minimitzadors «cabecillas» y «reyezuelos», a un text en què, si mai algun estudiant d'Antigues sap llatí i grec, trobarà els mots «imperatores hispanici», «duces», «strategoi», «archontes», «senatores», «yparchoi» i «reges», pertanyent a «civitates» i a «poleis». I més que absurd, resulta grotesc quan, a la *Historia de España* dirigida per Menéndez Pidal, amb la redacció d'Aguado Bleye, es digué: «la banda de Tangino» i «Corocotta y su cuadrilla», com si parlessin d'en Luis Candelas.

El més greu de tot això és el fet de que la terminologia genera teoria (encara que sigui «teoria parda»). Aleshores, amb una traducció infidel al text, tenim que un territori semblant al de la antiga Grècia, ve a resultar per a l'estudiant una munió de «tribus africanes» dels que (encara) se'n diuen «homes primitius» sense cap respecte a la cronologia ni etnologia modernes; i per acabar, a tot aquest conglomerat de «selvatges», els romans haurien vingut a «treure'ns de la Prehistòria» Això, i altres enormitats que no tenim espai d'esmentar. A corregir aquest estable d'Augias, hi ha tasca per a un petit diccionari, que no seria gaire més voluminós que el de José María Blazquez sobre religions de l'Espanya prerromana.

2. Resistències antirromanes.

La resistència de la Península Ibèrica als romans no començà pel centre, amb els «ferotges celtibers» en contrast amb la «més pacífica població de la costa». Això no és cert, ni a la costa Est ni a Andalusia, ni tampoc a la Catalunya interior. Quelcom semblant direm sobre la suposada lluita per la «independència», cosa inversemblant en uns territoris que, des de feia segles, estaven dominats pels cartaginesos i els fenicis. Malgrat això, els arqueòlegs i historiadors moderns, en pròpia contradicció, saben que no hi ha època tan internacional com la Protohistòria, amb les invasions i aculturacions cèltica, il·lírica (no direm *germànica* per no molestar els francesos), ligur (o sigui, italiana molt abans de que Roma existís), gala meridional (els ibers vindrien del Rhode, segons Tucídides), i per fi la colonització grega. En resum, no es pot parlar d'independentisme, a l'Estat Antiga, a un país tan europeïtzat com Hispania.

Era precís que els romans portessin, al moment d'arribar ací, quelcom d'intolerable (o d'intolerant) que fomentés l'hostilitat. Això es produí després de la jornada d'Escipió a Itàlia.

3. L'estada de Cató a Catalunya.

Amb prou feines desapareix Escipió d'Hispania, els seus immediats successors atropellen l'autonomia de Càdiç, i això, junt amb la pressa dels romans per a carregar or, plata, blat i esclaus, provoca la insurrecció de tota la Bètica. Al mateix temps, no pas per sentiment d'independència, sinó per enyor de Cartago, a Hispania hi existí una presència moral dels cartaginesos que perdurà, no sols fins a la derrota d'Aníbal, sinó fins a seixanta anys més tard: fins a la destrucció de Cartago. Els indígenes s'havien habituat a Cartago i beneficiat del seu comerç. Això, al llarg de tres-cents anys, no és cap cosa anormal.

Aleshores entra en escena Marc Porci Cató, l'autor de tot el mal: anti-Escipió, home llest, plebeu, dur, enemic de la cultura grega àdhuc a Roma, i al que gràcies a les imatges idealitzades que Ciceró i Dante Alighieri han fet d'ell, fou admès, un temps, a les escoles primàries («El Ca-

tón») com a un model de moral. La primera ordre que donà fou que totes les polis hispàniques enderroquessin les seves muralles. Ordre utòpica però que ell ens conta que fou obeïda de tothom. ¿Què havia de dir ell? Les mentides dels protagonistes–historiadors no són una exclusiva de Juli Cesar al *De Bello Civili*.

Però amb muralles o sense, Catalunya se li alçà. Vic (la antiga Ausa) se li sublevà tres vegades. Gairebé no es pogué moure de Catalunya. Només Empúries (grega) i Tarraco (pot ser ja itàlica abans dels romans) restaren fidels. Però els laietans s'alçaren; la no localitzada Segestica (probablement també catalana) féu el mateix i hagué d'ésser presa d'assalt, amb màquines de setge. Mentres–tant, el procònsul de Cató a la Bètica, degollava a tots els joves de la polis d'Urso, contribuint a fer «simpàtic» el nom romà. També s'alçaren els LAIETANS, mot que en substitució de la «L» per una «I» s'ha cregut que volia dir els de Jaca. Però aquesta ciutat no entrava als objectius de Cató. Tampoc fou a Numància, a on els celtibers, en espera de feina com a mercenaris, no es bellugaven ni tampoc eren provocats, com es féu més tard. La hipòtesi de «Cató a Numància» es deu a una interpretació arqueològica, d'un campament més antic que el de Nobilior, però com es tracta d'una troballa *anepigràfica*, resta una hipòtesi (molt respectable, però aïllada del contexte històric) deguda a Adolf Schulten.

Cató ¿fou a la Bètica? En tot cas, parlà amb els celtibers, no se sap exactament a on, i no pas per qüestions de guerra, sinó per conèixer llurs preus com a mercenaris. Però va haver de tornar amb presses, a Catalunya, per seguir la guerra contra els viguetans d'Ausa. I estant en això, se li acabà a Cató la legislatura consular i tornà a Roma sense haver après res del seu antecessor Escipió, que havia trobat aliats de Roma a les terres d'Espanya; miracle que no es repetirà fins a Grachus i Sertori.

